

Louis Andriessens Copernicaanse wending

Door de immense Kraftzentrale van Duisburg kaatst muziek van Louis Andriessens.

Kling!

Stilte.

Klang!

Stilte.

Het serene, metalige gebeier opent [deel vier van *De Materie*](#), Andriessens eerste avondvullende opera die hij een kwarteeuw geleden voltooide. Wie er in 1989 bij was, in het Amsterdamse Muziektheater, hoort in Duisburg partituurvreemd contrapunt. Vanuit het diepe duister klinkt opeens een protesterend 'bèèè'. Een paniekerig 'mèhèèè' volgt. Waarna het fenomeen schaapskudde zijn entree maakt in de operahistorie.

De mestlucht die de figuranten gaandeweg verspreiden, garandeert vrijdag alvast een memorabele openingsvoorstelling van de [Ruhrtiennale](#), het nazomerfestival dat zich afspeelt in de ontzielde industriegebouwen van het Roergebied. Maar belangrijker voor de vaderlandse toonkunst: eindelijk krijgt een opera van Nederlandse komaf weer eens een nieuwe encscenering in het buitenland.

Want hoe gaat dat doorgaans met ons muziektheater? Na de premièrereeks verdwijnt het in een la. De componist mag in z'n handen knijpen als zijn stuk voor een uitgeklede concertuitvoering nog eens wordt opgediept. Gebeurt dat in het buitenland, dan is hij het heertje. *De Materie* overkwam het in Engeland en Amerika, waar een criticus van *The New York Times* werd overrompeld door de 'extreme, explosieve, vreemd betoverende' noten van Nederlands vermaardste componist.

Dat *De Materie* nu in Duisburg compleet wordt opgetuigd, dankt Louis Andriessen aan Heiner Goebbels. De intendant van de Ruhrtriennale heeft het stuk zelfs verheven tot *Chefsache*. Goebbels, spraakmakend componist en regisseur, is Andriessenfan sinds hij op zijn studentenkamer het single'tje *Dat gebeurt in Vietnam* draaide: muzikale agitprop door De Volharding, het blaasorkest dat door Andriessen werd opgericht.

'De Mateerje', zegt Goebbels nu, past perfect in zijn beleid om in de Ruhrtriennale 'onopera-achtige opera's' te presenteren. Eerder nam hij *Europas 1&2* van John Cage onder handen. Goebbels maakte ook de Partchvoorstelling *Delusion of the Fury*, die afgelopen juni een succesvolle reprise kreeg op het Holland Festival.

Unopernhaft is inderdaad het minste wat je van *De Materie* kunt zeggen. Het stuk kent niet eens het begin van een verhaal. Het libretto: een vergaarbak. Drama: nihil. De door de componist bij elkaar geplukte teksten werden destijds door *de Volkskrant* geduid als een 'pudding van particuliere fascinaties'.

Deel 1 handelt over revolutie en materie, met onder meer een 17de-eeuwse handleiding voor de scheepsbouw. In deel 2 laat de 13de-eeuwse mystica Hadewijch zich bevredigen door de Heer. Piet Mondriaan danst de boogiewoogie in deel 3. Tot slot leest de radiumontdekker Marie Curie passages voor uit brieven en een rede.

Dat *De Materie* een opera zou zijn, werd door Andriessen meteen ontkracht. Hij vond opera maar een huilerig genre, 'waarin de tenor met de sopraan naar bed wil, terwijl de bas dat niet leuk vindt.' Liever sprak hij van 'een muzikaal essay met theatrale illustraties'.

Jan van Vlijmen, de toenmalige operadirecteur, meende dat maar één regisseur dat nieuwe genre aankon: de Amerikaanse theatergoeroe Robert Wilson. Die liet inderdaad zijn strak gestileerde licht over *De Materie* schijnen, maar het waren vooral de klanken die de recensies haalden. 'Indrukwekkend monolithisch muziekstuk', constateerde de ene krant. 'Demonische interrupties in strenge klankblokken', kopte de andere. Alom sprak men van Andriessens magnum opus.

De Materie, 1989

In Duisburg vallen geen Wilsoniaans bevroren poses te bekennen. Wel stuurt Heiner Goebbels mysterieuze zeppelins de lucht in. Er is een wonderschone pendeldans voor drie lichtgevende bollen. En achter Hadewijch kronkelen nonachtige wezens in een dichtgestikt habijt.

['Te enen cinxendage wart mi vertoont inde dageraat...'](#) De eerste zin van Hadewijchs *Zevende visioen* rolt gloeiend uit de keel van de Russische sopraan Jevgenja Sotnikova. De Duitse zangers van ChorWerk Ruhr verzaken evenmin als ze melding maken van 'Balk-wagers', 'Stulp-luiken', 'Karviel-houten' en andere geheimen van de 17de-eeuwse scheepsbouw.

Alleen met 'Spijker-hamertje' hadden de sopranen een probleem, zegt koordinator Klaas Stok. 'Maar dat komt doordat ze moeten zingen op een hoge c, fortissimo, in een moordend tempo en met veel kabaal eromheen. Verder heb ik eigenlijk alleen hoeven letten op een helderder 'ij' en een dikkere 'l'.'

[De openingsmaten van *De Materie*](#) waren bij de première al legendarisch. Het orkest, verrijkt met saxen, basgitaren, synthesizers en een arsenaal aan slagwerk, dreunt minutenlang hetzelfde akkoord. 144 mokerslagen deelt het uit, als een titaan die beheerst begint maar in razernij eindigt. De ritmiek leidde Andriessen af uit een preludium van Bach.

Ook aan de andere delen kwam stevige rekenarij te pas. Nu eens dienden de wiskundige proporties van de kathedraal in Reims als model, dan weer vloeiden tijdsverhoudingen voort uit de vlakverdeling van Mondriaans schilderij *Compositie met rood, geel en blauw*.

'Ondanks die hoge graad van abstractie', zegt in Duisburg de dirigent Peter Rundel, 'word je meteen gegrepen door de fysieke kracht van Andriessens noten. Minimal music, gehamer, boogiewoogie: ik vind het revolutionair dat iemand dat in 1989 onder één boog kreeg.'

Heiner Goebbels verbindt Andriessens strenge hartstocht met de thematiek van *De Materie*. 'Tegenstellingen typeren het stuk. Geest en materie, intuïtie en verstand, individu en buitenwereld. *De Materie* gaat over onberekenbaarheid, over het onvoorziene waartegen je je niet kunt wapenen.'

Vandaar de mannetjes in beschermende pakken, die door de Kraftzentrale struinen alsof ze radioactiviteit of gif hebben ontdekt. Vandaar de schaapskudde, die blètend, pissend en kakkend door een schimmig universum zwerft.

Een klassieker zal *De Materie* nooit worden, denkt Goebbels, daarvoor is het stuk te complex en te dwars. 'Als traditionele operahuizen al iets hedendaags programmeren, denken ze tegemoet te moeten komen aan de veronderstelde wensen van het publiek. Biografische stukken, een hoofdpersoon met wie je je kunt identificeren. Zo bezien vormt *De Materie* een Copernicaanse wending in de operahistorie. Voor het eerst staat niet de mens met zijn emoties centraal, maar krachten die het individu ontstijgen.'

Louis Andriessen: De Materie. Regie: Heiner Goebbels. Ensemble Modern Orchestra o.l.v. Peter Rundel. Duisburg, Kraftzentrale, 15/8 (première) t/m 24/8, ruhrtriennale.de.

de Volkskrant, 14 augustus 2014

Guido van Oorschot